

J. P. TRAP

KONGERIGET
DANMARK

FJERDE OMARBEJDEDE UDGAVE

PAA GRUNDLAG AF DEN AF H. WEITEMEYER UDGIVNE 3. UDGAVE
OG UNDER MEDVIRKNING AF VIDENSKABSMÆND, FAGFOLK OG
STEDLIGE MEDDELERE FRA ALLE LANDETS EGNE

UDGIVET AF

GUNNAR KNUDSEN

IV. BIND

MARIBO AMT · ODENSE AMT
SVENBORG AMT

KØBENHAVN 1923

G. E. C. GADS FORLAG

(FREDERIK GAD)

INDHOLD AF FJERDE BIND

	Pag.
MARIBO AMT	1—260
Købstæder: Maribo p. 9 — Nakskov p. 21 — Nykøbing p. 60 — Nysted p. 53 — Rødby p. 46 — Sakskøbing p. 39 — Stubbekøbing p. 80.	
Herreder: Falsters Nørre-Hrd. p. 213 — Falsters Sønder-Hrd. p. 236 — Fuglse p. 139 — Laalands Nørre-Hrd. p. 112 — Laalands Sønder-Hrd. p. 88 — Musse p. 172.	
Sogne (og Landkommuner):	
Aastrup (egen Komm.)	258
Alslev, se Nørre- og Sønder-Alslev.	
Arninge (egen Komm.)	92
Askø (egen Komm.)	171
Avnøde (Halsted-Avnede Komm.)	108
Bandholm (Østofte-Bandholm Komm.) .	166
Birket (egen Komm.)	136
Branderslev (egen Komm.)	112
Brarup (Kippinge-Brarup Komm.)	226
Bregninge (Kettinge-Bregninge Komm.)	207
Bursø (Holeby-Bursø Komm.)	153
Danmare (egen Komm.)	93
Døllefjælde (Døllefjælde-Musse Komm.)	199
Engestofte (Vaabensted-Engestofte Komm.)	179
Erindlev [Errindlev] (Erindlev-Olstrup Komm.)	143
Eskilstrup (Ønslev-Eskilstrup Komm.)	232
Falkerslev (egen Komm.)	256
Fejø (egen Komm.)	168
Fjælde [Fjelde] (Slemminge-Fjælde Komm.)	198
Fuglse (Fuglse-Krønge Komm.)	147
Fæmø [Femø] (egen Komm.)	170
Gedesby (Skelby-Gedesby Komm.) ...	245
Gloslunde (Gloslunde-Grøshave Komm.)	97
Godsted (Øster-Ulslev-Godsted Komm.)	203
Grøshave (Gloslunde-Grøshave Komm.)	98
Gundslev (egen Komm.)	217
Gurreby (Skovlænge-Gurreby Komm.) .	107
Halsted (Halsted-Avnede Komm.)	129
Herredskirke (Herredskirke-Løjtøfte Komm.)	127
Herreslev [Herritslev] (egen Komm.) ..	208
Hillested (egen Komm.)	163
Holeby (Holeby-Bursø Komm.)	151
Horbelev (egen Komm.)	254
Horreby (Karleby-Horreby-Nørre-Ørslev Komm.)	252
Horslunde (Horslunde-Nordlunde Komm.)	124
Hunseby (egen Komm.)	174
Idestrup (egen Komm.)	238
Kappel (egen Komm.)	90
Karleby (Karleby-Horreby-Nørre-Ørslev Komm.)	251
Kettinge (Kettinge-Bregninge Komm.) .	205
Kippinge (Kippinge-Brarup Komm.) ...	224
Kirkeby, se Nørre- og Sønder-Kirkeby.	
Krønge (Fuglse-Krønge Komm.)	150
Købelev (egen Komm.)	119
Landet (Landet-Ryde Komm.)	100
Lillebrænde (Torkilstrup-Lillebrænde Komm.)	216
Løjtøfte (Herredskirke-Løjtøfte Komm.)	128
Maglebrænde (egen Komm.)	214
Majbølle (egen Komm.)	187
Maribo Købstads Landdistrikt (Maribo Komm.)	173

	Pag.		Pag.
Musse (Døllefjælde-Musse Komm.)	200	Sønder-Kirkeby (Sønder-Kirkeby-Sønder-	
Nebbelunde (Nebbelunde-Sædinge		Alslev Komm.)	248
Komm.)	154	Taagerup (Taagerup-Torslunde Komm.) .	141
Nordlunde (Horslunde-Nordlunde		Taars (egen Komm.)	183
Komm.)	126	Tillese [Tillitse] (egen Komm.)	94
Nysted Landsogn (egen Komm.)	209	Tingsted (egen Komm.)	233
Nørre-Alslev (egen Komm.)	221	Tirsted (Tirsted-Skørringe-Vejleby	
Nørre-Kirkeby (Stadager-Nørre-Kirkeby		Komm.)	157
Komm.)	229	Toreby (egen Komm.)	191
Nørre-Vedby (egen Komm.)	219	Torkilstrup (Torkilstrup-Lillebrænde	
Nørre-Ørslev (Karleby-Horreby-Nørre-		Komm.)	215
Ørslev Komm.)	253	Torslunde (Taagerup-Torslunde Komm.)	143
Olstrup (Erindlev-Olstrup Komm.)	145	Ulslev, se Vester- og Øster-Ulslev.	
Radsted (egen Komm.)	188	Utterslev (egen Komm.)	122
Ringsebølle (egen Komm.)	140	Vaabensted (Vaabensted-Engestofte	
Ryde (Landet-Ryde Komm.)	102	Komm.)	177
Sakskøbing Landsogn (egen Komm.)	180	Vaalse (egen Komm.)	223
Sandby (egen Komm.)	115	Vedby, se Nørre-Vedby.	
Skelby (Skelby-Gedesby Komm.)	243	Vegerløse (egen Komm.)	240
Skovlænge (Skovlænge-Gurreby Komm.)	106	Vejleby (Tirsted-Skørringe-Vejleby	
Skørringe (Tirsted-Skørringe-Vejleby		Komm.)	162
Komm.)	160	Vestenskov (egen Komm.)	88
Slemminge (Slemminge-Fjælde Komm.)	196	Vesterborg (egen Komm.)	134
Stadager (Stadager-Nørre-Kirkeby		Vester-Ulslev (egen Komm.)	204
Komm.)	228	Vignæs (egen Komm.)	186
Stokkemærke (egen Komm.)	108	Vindeby (egen Komm.)	121
Systofte (egen Komm.)	237	Ønslev (Ønslev-Eskilstrup Komm.)	230
Sædinge (Nebbelunde-Sædinge Komm.)	156	Ørslev, se Nørre-Ørslev.	
Søllested (egen Komm.)	103	Øster-Ulslev (Øster-Ulslev-Godsted	
Sønder-Alslev (Sønder-Kirkeby-Sønder-		Komm.)	202
Alslev Komm.)	249	Østofte (Østofte-Bandholm Komm.)	164

DEN FYNske ØGRUPPE 261

ODENSE AMT 266—586

Købstæder: Assens p. 374 — Bogense p. 354 — Kerteminde p. 344 —
Middelfart p. 363 — Odense p. 271.

Herreder: Aasum p. 417 — Baag p. 551 — Bjærg p. 439 — Lunde p. 463
— Odense p. 387 — Skam p. 477 — Skovby p. 492 — Vends p. 518.

Sogne (og Landkommuner):

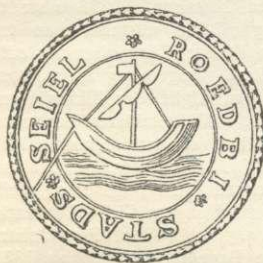
Aaby, se Nørre-Aaby.		Bedeslev (Nørre-Næraa-Bedeslev	
Aasum (Seden-Aasum Komm.)	418	Komm.)	482
Agedrup (Kølstrup-Agedrup Komm.)	446	Bellinge (Brændekilde-Bellinge Komm.)	405
Allerup (Allerup-Davinge Komm.)	424	Birkinge [Birkende] (Marslev-Birkinge	
Allese [Allesø] (Allese-Næsbyhoved-		Komm.)	449
Broby Komm.)	476	Brylle (egen Komm.)	412
Asperup (Asperup-Rorslev Komm.)	526	Brændekilde (Brændekilde-Bellinge	
Baagø (egen Komm.)	552	Komm.)	404
Balslev (Balslev-Ejby Komm.)	537	Brænderup (egen Komm.)	528
Barløse (egen Komm.)	555	Dalby (Dalby-Stubberup Komm.)	459

og som fra Arilds Tid ganget haver“, 1542 fik Anders Jørgen Brev paa den. 1536 bilægges en gl. Strid mel. Sakskebøing og Vaabensted om noget Overdrev. 1553 henlagdes to Markeder fra Toreby og Døllefjælde (Vor Frue Dag og Skt. Mikkels Dag) til Sakskebøing. Under Grevefejden plyndrede Sakskebøing Borgere Kapellet i Bregerup (Knuthenlund). Ifl. Resen skal der i gl. Dage have været Sejlads gennem Sakskebøing Aa og Flintinge Aa lige til Guldborg Sund. Indsejlingen til Byen fra Sakskebøing Fjord har dog været vanskelig; allerede 1578 hedder det, at den er saa tilgroet, at man ikke kan sejle ind til Broen, hvorfor Borgerne stedse havde udskibet Godset i Oreby; dette havde imidlertid Chrf. Gøye forbudt, hvorfor Borgerne klagede til Kongen. 1656 anfører Arent Berntsen, at der er Adgang for smaa Skuder og Baade. Først i 19. Aarh. er der gjort noget for at forbedre Indsejlingen (se p. 44). S. har altid hørt til Laaland-Falsters smaa Byer, ja den har i lange Tider været den mindste (1672 havde den 272, 1769 424 Indb.); nu er dog Nysted mindre. Den har ofte lidt af Ildebrand, saaledes 1728, ^{14/12} 1784, da 20 Gde brændte, og Sept. 1800. Da Broen over Guldborg Sund anlagdes 1867, mistede Byen en Del af sit naturlige Opland; senere efter Sukkerfabrikens Anlæg og de forbedrede Trafikforhold har den dog igen været i Fremgang.

S. havde i Middelalderen et borgerligt Helligaandshus, om hvilket man dog næsten intet ved; det nævnes i Breve fra 1483 og 1488; i førstnævnte Dokum. omtales tillige Stiftelsens Kapellan Jep Jepsen. Det synes at have ligget i Byens nordøstl. Del ved nuv. Brostræde. Husets Skæbne efter Reformationen kendes ikke; mulig er det slaet sammen med det af Chrf. Gøye og Hustru Birgitte Bølle 1581 stiftede Hospital, mulig er kun Navnet overført paa denne nye Stiftelse; den kaldtes i alt Fald en Tid Helliggesthus, men betegnedes dog samtidig som *Orebygaards Hospital*. Dette laa i Vestergade og havde oprindl. 5 Pl., 1778 udv. til 10 Pl. af Kmhr. P. Abraham Lehn til Orebygd. If. Reskr. af 1850 blev Bygningen nedbrudt og en ny opf. 1852 i Rørbæk (se Sakskebøing Landsogn). — S. har haft en lille Latinskoole, der en Tid havde Lokale i det nu nedbrudte Sakristi ved Kirken; den nedlagdes 1740 (se V. Holm, S.'s Latin-skole, Museum 1892 2. Halvbd. p. 370 fl.).

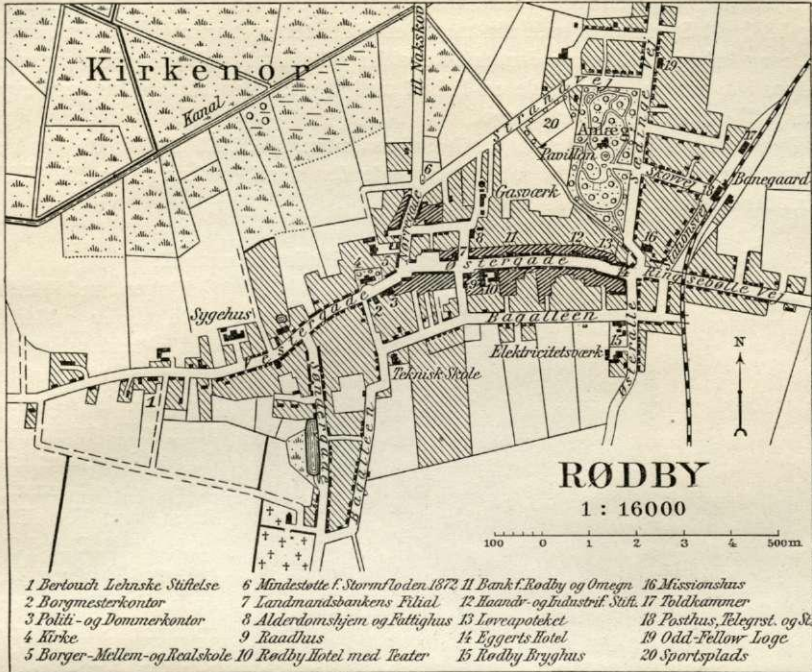
Litt.: P. Petersen, Fra Sakskebøing Fortid, i Aarb. f. Laal-Falster 1917. — P. Holm og O. Nedergaard, Sakskebøing, Tegn. og Tekst, Sakskebøing 1919. — H. Jensen, S., i Laal-F.s Stifts Vejviser 1920-21. — Om Privilegier, se S. Byraads Forh. 1915-16.

Rødby.

Købstaden Rødby ligger i Fugle Hrd. under 54° 41' 44" n. Br. og 1° 11' 22" v. L. for Kbhvn. — 11° 23' 18" ø. L. for Grw. (beregnet for Kirken) nær ved en østl. Vig af den nu inddæmmede Rødby Fjord, paa en lav, sid, leret og skovløs Grund; højeste Punkt ved Kirketaarnets Vestende, 3,1 m. Afstanden fra Maribo er 12 km, fra Nakskov 25 km. Byens Udstrækn. fra V. til Ø. er i Forhold til dens Størrelse meget betydelig, c. 1500 m, fra N. til S. c. 800 m paa det bredeste Sted. Hovedgaden er den fra Ø. til V. førende Østergade, der gaar over Torvet og fortsættes

i Vestergade; fra Østergades Endepunkt gaar Vejen (Sædinge Vej) til Maribo mod N. gennem Villakvarter, der hører til Sædinge S., og mod Ø. fortsættes Østergade i Ringsebølle Vej gennem Villakvarteret, der er vokset frem efter Jærnbansens Aabning, og som hører til Ringsebølle S., men regnes som Forstad til Rødby. Mod N. fører Nørregade til Nakskov Landevej. Efter Anlægget af Havnen c. 6 km fra den gl. By er der opvokset en ny, moderne Bydel, hovedsagelig med Villabebyggelse; Villærne lægges til Dels langs Digets Krone ud mod Østersøen, og

Efter Generalstabens Revision 1921.

Arbejderboliger opføres efter Haveby-Systemet; denne Bydel forsynes med Vand og Elektricitet fra de kommunale Værker i Rødby.

Byen har 17 Gader og Stræder og et Torv. Købstadsgrunden med tilh. Markjorder (Byjorderne, Rødby Fæland) udgør 3104 ha, og der var $\frac{1}{2}$ 1921 520 Huse, samt 49 i den ovenn. Bebyggelse i Ringsebølle S. Af Arealet var 1919 1479 ha besaaede, 28 Brak, 1174 Grønfolder og Græsning, 70 Haver o. l., 12 Skov, 86 bebygg. Grund, Veje o. l., 17 Flyvesand, 227 Vandar. Det saml. Hartk. var i 1905 324 Td. Der fandtes 10 Jordbr. i den egtl. Købstad med 26 Td., 114 Jordbr. med Avlsbygninger paa Markjorderne med 269 Td. H. Gaarde over 12 Td. H.: *Lidsø*, 16,6 Td. H., Ejds. 611, Jordv. 304, c. 341 ha, deraf Ager 157, Eng 159, Skov 11 ha; *Strandholm*, 17,7 Td. H., Ejds. 508, Jordv. 345, c. 364 ha, deraf Ager 159, Eng 193; *Ottelundgaard*, 16,6 Td. H., Ejds. 259, Jordv. 147, c. 83 ha, deraf Ager 65, Eng 17; *Vennersminde*, 17,3 Td. H., Ejds. 194, Jordv. 128, c. 71 ha, deraf Ager 62, Eng 6; *Bindernæs*, 16,5 Td. H., Ejds. 592, Jordv. 333, c. 282 ha, deraf Ager 217, Eng 55.

Bymarkens og Fæländets Jorder henlagdes ved Udskiftningen (henholdsvis 1806 og 1837) til Bygrunden, men det meste er afhændet og bortsolgt til ovenn. større Gde og bebygget. Marken danner ikke et Landdistrikt i sædvanlig Forstand, men udgør i kommunal Henseende en Enhed med Byen. Ved stadige Inddæmninger (se p. 2) er Arealet blevet forøget.

Bygningernes saml. Brandforsikringssum var $\frac{1}{10}$ 1920 14,600,000 Kr. Ved Vurd. til Ejendomsskyld i 1920 udgjorde den saml. Vurderingssum 13,765,000 Kr., deraf Jordværdien 5,394,000 Kr.

Af offentlige og andre **Bygninger** samt **Institutioner** nævnes:

Rødby Kirke.

Kirken, ved Vester-gade, er en middelalderlig Murstensbygning, bestaaende af et Langhus med tresidet Korafslutning, en Tilbygning mod N., et Vaabenhus mod S. og et ret anseligt Taarn mod V. Ældst er den vestl. Del af Skibet, med Nordportal og andre Detailler i sentromansk Stil og med oprindl. Vestgavl bag det gotiske Taarn. Den østl. Del (med Koret og dets tresidede Afslutning), der er ombygget 1632, er overhvalvet, i øvrigt har Kirken fladt Træloft; 1728 repareredes den og

s. A. opførtes Tilbygningen; 1732 repareredes Taarnet, hvis Højde dengang angaves til Muren 16,3 m og til Spiret 30,8 m; 1858 forhøjedes Taarnet og fik det nuværende Spir, i alt 37,7 m. Fra Taarnet er der vid Udsigt over Laaland og Østersøen over til Holsten og Femern. 1889 er Kirkens Ydre undergaaet en Restauration, hvorved bl. a. Murene rensedes, og der indsattes nye Vinduer. Altertavlen, skaaret i Senrenæssancestil, har 1894 faaet nyt Maleri af A. Dorph (Christus hos Martha og Maria) og nye Farver; den gl. Prædikestol er ligeledes blevet restaureret; Døbefonten er fra 1857, Daabsfadet fra 1606, ogsaa en Trædøbefont findes. Alterkalk fra 1466. Klingbøjtler fra 18. Aarh. En af Lysekronerne er skænket 1681. Epitafier over Tolder Erik Jensen, † 1620, med Portrætmaleri (Lund, Mal. Portr. IX p. 194) og over Sognepræst Knud Knudsen, † 1653. Begge Klokkerne er fra c. 1500. Ved Kirkens Syddør en Ligsten med Aarst. 1670 og Bogstaverne J. D., og en fra 1741 over Kbmd. Jørg. Eriksen Willer og Hustru. — Den gl. Kirkegaard er planeret og forvandlet til et lille Anlæg, den nye Kirkegaard ligger S. for Byen, med Ligkapel, opf. 1900. — Kirken ejes og administreres af Staten (se Matzen og Timm, Danske Kirkeret, p. 663). — Et **Missionshus**, paa Sædinge Sogns Grund.

Raad-, Ting- og Arresthuset, ved Østerg., er opf. 1853 af Grundmur i 2 Stokv.; Bygningen, der ejes af Amtet med $\frac{2}{3}$ og af Byen med $\frac{1}{3}$, indeholder bl. a. Lokaler for Retterne, Byraadet, Ligningskommissionen, Forligskommissionen, Arrestforvarerbolig og 7 Arrester.

Administrationsbygningen, Vesterg., tidligere „Teknisk Skole“, opf. 1895, er 1919 købt af Kommunen og indrettet til Borgmester- og Kæmnerkontor samt Politistation.

Politimesterboligen, med Politikontorer, Vesterg., er indrettet i den gamle Borgmestergaard, som er købt af Staten.

Det kommunale Skolevæsen er ordnet i Henh. til Skoleplan af 1920 og bestaar af **Borger-, Mellem- og Realskolen**, Nørreg., med Skolebygn. i 2 Stokv. og Gymnastikhus, opf. 1895, Murerm. L. Olsen, samt Lærerbolig for Overlæreren og Kordegnen, opf. 1882. Skolen har 7 Borgerskoleklasser med 2 Parallellkl., 4 Mellemskole- og 1 Realkl.; ved Skolen er ansat 1 Overlærer og 10 Lærere; 320 Elv.; til Skolen hører

en Sportplads. **Havneskolen**, opf. 1912, Arkt.

H. Glahn, med 2 Lærerbl. og 6 Klasser, 1 Overlærer, 3 Lærere og 185 Elv. — **Teknisk Skole**, opf. 1919 i 2

Stokv. af Haandv.- og Industriforen., Arkt. E.

Thorsen, indeh. 6 Klassevær. og Forstanderbl. og har 1 Forstander, 7

Lærere og 71 Elv. Skolen oprettedes 1868 og

havde indtil 1895 Lokaler paa Kommune-

skolen, derefter til 1919 i den nuv. Administrationsbyggn. — **Handelsskolen**, opr.

1916 af Handelsforeningen, har Lokaler i Teknisk Skole; 1 Forstander, 3 Lærere

og 40 Elever.

Sygehuset, Vesterg., opf. 1909, Murerm. J. C. Bauch, har 20 Senge, deraf 10 for med.-kirurg. Sygdomme og 10 for epidem. Sygd.

Haandværker- og Industriforeningens Stiftelse, Østerg., opf. 1885, med 8 Lejligheder, yder Fribl. til sine Medl. eller deres Enker. — **Den Lehnske Stiftelse**, Vesterg., oprindl. stiftet af Kmhr., Baron P. Abrah. Lehn († 1804) som Hospital i Taagerup, men først opr. 1847 af Kmhr., Baron J. I. S. Bertouch-Lehn som de Lehnske Stiftelser, 1855 omdannet i sin nuv. Skikkelse, afgiver Fribolig for 2 trængende Skolelærere eller disses Enker. — **Fattighuset** i Mellemg., foræret Byen 1601 af Kbmd. Rasm. Jørgensen, er nu nedlagt og udlejet til privat Beboelse.

Gasværket, Fruæg., er anl. 1896. — **Elektricitetsværket**, Ø.-Allé, anl. 1913 som Højspændingsværk med Dieselmotorer; 1918 udvidet med Dampanlæg (paa Gr. af Oliemangel); Maskinkraften c. 800 HK; Anlægssum i alt c. 1 Mill. Kr. Værket forsyner Ringsebølle, Sædinge, Erindlev og Olstrup Sogne med Strøm; Prod. 1920 c. 700,000 KWT. — **Vandværket**, i Ringsebølle, anl. 1905 af et A/S, 1916 overtaget af Kommunen; det drives automatisk ved elektriske Pumper. Vandtaarnet er 36 m højt.

Raadhuset i Rødby.

Byen har 2 JærnbaneStationer, **Rødby Stat.**, beliggende Ø. for Byen paa Ringsebølle og Sædinge Grund, opf. 1874, og **Rødby HavneStation**, opf. 1908. **Posthus** og **Telegrafstation** findes i en Tilbygning ved Rødby Stat., ved HavneStationen er der Postekspedition.

Af andre Bygn. nævnes: *Telefonstationen* i Østerg., under Laal.-Falsters Telefon A/S, *Banken for Rødby og Omegn*, Østerg., *Landmandsbankens Filial*, Østerg., *Rødby Hotel*, Østerg., med Teatersal, og *Eggerts Hotel*, Østerg.

Ved Enden af Nørreg. er der 1887 rejst en Støtte til Minde om Stormfloden ^{21/11} 1872 med Angivelse af, hvor højt Vandet naaede. — NØ. for Byen en Lystskov, tilh. Kommunen, c. 4 ha, med Pavillon, anl. 1873. Skoven hørte til Sædinge S., men indlemm. 1920 i Rødby Komm. Ved Havnen er et Parkanlæg, c. 16 ha, under Udførelse.

Gamle Huse. Matr. Nr. 25 paa Vesterg. er en Bindingsværksbygning fra 1729, med Gavlkvist og Mansardtag, opf. af Kbmd. Jens Markussen Willer; den ejedes til 1908 af Familien Willer.

Indbyggertallet var $\frac{1}{2}$ 1921: 3290 (1801: 776, 1850: 1339, 1901: 1726), med den forannævnte Bebyggelse i Ringsebølle Sogn 3438 (heri er ikke medregnet Indb. i Bebygg. i Sædinge Sogn). Af Indbyggerne boede 1031 i Rødby Havneby. 721 boede udenfor den bymæssige Bebyggelse. Efter Erhverv fordeltes Folkemængden 1911 (2020) i flg. Grupper: 612 levede af Haandv. og Ind., 300 af Handel o. l., 153 af Transport, 609 af Landbr., 22 af Mejeridrift, 3 af Fiskeri, 76 af immateriel Virksomhed, 149 af Tyendegerning o. l., 56 af egne Midler, 40 væsentlig af offtl. Understøtt.

Ved Udg. af 1919 var der i Rødby hjemmehørende 6 Sejlskibe med en samlet Tonnage af 323, 6 Motorsk. med 298 og 6 Dampsk. med 4176 R. T., samt 102 Baade (under 4 R. T.).

Om Skibsfart se under Bandholm, om Indførselstolden under Maribo.

I Byen holdes aarl. 5 Markeder, i Feb., Marts (Heste og Kreat.), Juli (Sommermarked), Okt. (Kreat.) og Nov. (Heste og Kreat.). Der er Torvedag hver Lørdag.

Fabrikker og industrielle Anlæg: Ved Havnen ligger: Rødby Havns Jærnskibsværft, A/S, stift. 1916, Aktiekap. 2 Mill. Kr., med 3 Byggebeddinger, 1 for Skibe indtil 4000 Tons, og 2 for Skibe indtil 2000 T., desuden en Ophalerbedding for Skibe indtil 800 T.; Værftet ejer en Flydedok (2000 T.) og en 22 T. Mastekran; Anlægget spænder over et Areal af 3 ha og har kostet 3,3 Mill. Kr. (i 1921 er Værftet traadt i Likvidation). H. Linds Skibsbyggeri for Træskibe (1921 traadt i Likvidation). Sydlaalands Cementvarefabr., A/S, stift. 1916. I Rødby: 2 Hvidtølsbryggerier, 1 Bogtrykkeri. Paa Rødby Mark: Mejeriet Sydlaaland og Rødby Mølle. — Hjemmehør. i R. er Dampskibsselskabet Rødby Havn, stift. 1912, Aktiekap. 4 Mill. Kr., endv. af større Forretninger Rødby Trælasthandel, A/S fra 1913, Aktiekap. 100,000 Kr., og Sydlaalands Kulkompagni, stift. 1912.

I Rødby udkommer Rødby Avis (Adresseavis).

Kreaturhold ^{15/7} 1920: 484 Heste, 1462 Stk. Hornkv. (deraf 822 Køer), 16 Geder, 162 Faar og 443 Svin (1914: 1312).

Byens Øvrighed bestaar af Politimesteren og en folkevalgt Borgmester. Byraadet bestaar af 15 Medl. indbefattet Borgmesteren som Formand.

Finansielle Forhold. Indtægter i 19^{18/10} (i 1000 Kr.) 138, deraf Ejendomsskat 8, personlige Skatter 97, Formue- og Erhvervsindtægter 28; Udgifter 121, Byens Bestyrelse 9, Skolevæs. 21, Rets- og Politivæs. 4, Medicinalvæs. 13,

Gader, Veje og Kloakker 21, Renter af Gæld 63. Aktiver $\frac{21}{3}$ 1919 1610, Gæld 1458. Skatteproc. var 19^{19/20} 6,0, Ligningsprocenten 7,9.

Kommunens faste Ejendomme er: Andel i Raadhuset samt Sprøjtehuset, Fattighuset, Administrationsbygningen, Skolebygningerne, Sygehuset, Gas-, Vand- og Elektricitetsværket. Komm. ejer endv. Lystskoven.

Rødby har intet fast Brandmandskab; if. Lov af $\frac{21}{3}$ 1873 er alle Mænd i Alderen 20-50 Aar pligtige til at gøre Tjeneste i Brandkorpset, af hvilket 25 Md. danner Politikorpset. Ved Politivæsenet er ansat 1 Politimester og 2 Betjente; desuden bor 1 Statspolitibetjent i Byen.

I *Banken for Rødby og Omegn* (opr. 1912) var $\frac{31}{12}$ 1920 Aktiekap. 500,000, Reservef. 180,000, Indsk. 4,646,766 Kr. — Desuden er der Filial af *Landmandsbanken* (tidl. Laalands Spare- og Laanebank).

Havnen er anl. 1909-12 (aabnet $\frac{23}{3}$ 1912) som Fiskeri- og Trafikhavn, og udvidet 1919. Den opr. Anlægssum var 460,000 Kr., hvoraf Staten ydede Halvdelen; Udvidelsen kostede c. 3 Mill. Kr. Efter Udvidelsen er Dybden i Havnemundingen 5,5 m, i Yderhavnen 4,7—5,5 m, i de indre Bassiner findes 750 m Kaj med 5 m Vanddybde, 105 m med 4,4 m, 270 m med 4 m og 100 m med 3,1 m. Havnens Vandareal udgør c. 1 ha, og Arealet af samtl. Havnepladser er c. 10,5 ha; ved Havnen findes 2 Skibsværfter (se p. 50), og den staar i Sporforbindelse med Banen Rødby-Rødby Havn, der anlagdes 1912. Havnen bestyres af et Havneudvalg paa 5 Medl., hvoribl. Borgmesteren som Formand. Havnens samlede Formue udgjorde [1921] 201,936 Kr., dens aarl. Indtægter ca. 35,000 Kr. Paa Ydermolerne findes to faste Havnefyrr, og ved Havnen er der Løds.

I gejstl. Hens. er Ringsebølle S. som Anneks forenet med Rødby. — Byen hører under Retskredsen Maribo Kbst. m. m. og er Tingsted for den større Del af Kredsen (Rødby Kbst. og Fuglse Hrd.). Den er Bolig for Politimesteren i den tilsvarende Politikr. (se p. 5). Den hører under Maribo Amtstuedistr., Midtlaalands Lægekr. (Maribo) og har et Apotek, opr. 1819; endv. under Amtets 2. Folketingskr. (Opstillingskr.), Maribo Skattekr., Rødby Skyldkr., 2. Forligskr. og 2. Udskrivningskr.' 253. Lægd samt er Sessionssted for Lægderne 246-253.

Rødby Toldsted er ophævet $\frac{1}{4}$ 1900 og henlagt under Maribo-Bandholm Toldsted. I Rødby Havn bor en Strandkontrollør. Ved Postvæsenet er ansat en Postmester og 2 Ekspedienter, og ved Telegrafvæsenet en Bestyrer (Postmesteren).

Jærnbaner. Rødby er Station paa R.-Maribo Banen under De Laaland-Falster-Jærnbaner (se p. 18), der 1912 forlængedes til Rødby Havn; denne sidste Strækn. aabnedes for Driften $\frac{24}{6}$ 1912. Fra Rødby Havn befordredes 1920 41,068, fra Rødby St. 57,864 Pers. Totalv. af Gods og Kreat. ank. til Rødby Havn var 10,574, til Rødby St. 15,550, afg. fra Rødby Havn 5025, fra Rødby St. 9408 Tons. Projekteret er den private *Rødby-Nysted* Bane, der bygges i Henh. til Lov af $\frac{20}{3}$ 1918 og Eneretsbev. af $\frac{6}{2}$ 1919, men hvis Bygning dog er udsat, samt den ligeledes private *Nakskov-Rødby* Bane (se p. 34).

Historie. Rødby (1231 Ruthby, 1421 Røtheby) synes tidligst nævnt i et Gavebrev fra c. 1200, hvorved Bodil Hemmingsdatter, Provst Ingemars Moder, indgiver sig i Skt. Peders Kl. i Næstved, og skænker bl. a. en Gd. i R. til Kl. Den omtales i Vald. II's Jordebog og ikke sjældent i middelalderlige Dokumenter, men der er stedse Tale om Jordegods, saa det har kun været en Landsby. Hvornaar den er blevet egentlig Købstad, vides ikke; den blev langt op i den nyere Tid betragtet som Flække, halvt Købstad, halvt Landsby. 1454 gav Chr. I Byens Indb. Frihed til „ligesom Købmænd“ at handle paa Tyskland i Betragtning af den store Umage, Kost og Tæring, „Almuen“

havde med at overføre Kongens Bud til Tyskland; 1506 udvidedes dette Privil. til, at Indbyggerne ogsaa maa handle med Bønderne og udenlandske Købmænd, og først hermed opnaas en Art Købstadsret. 1517 stadfæstede Chr. II Privilegierne og overlod Byen Halvdelen af Øen Lang til evig Brug; 1522 fik de Resten af Øen. Herom opstod langvarige Stridigheder, idet Halsted Kloster ejede den ene Halvdel; ved Reformat. henlagdes denne til Bønderne i Gerringe og hører endnu til Tirsted S., men Striden vedvarede endnu 1587. 1528, 1570 og 1598 stadfæstes Privil. paa ny. Hvad der gav Byen Betydning i ældre Tid var, at den var Toldsted og Overfartssted til Femern og Heiligenhafen (Hellighavn), idet Overfarten gik over dens Udhavn, *Dragsminde* paa den tidl. Ø Mygfjed, der dog efterhaanden sandede til og blev nedlagt 1749. Der klagedes gentagne Gange over, at Rødby Færgemænd satte Taksten for højt, og 1567 maatte der sættes faste Takster. Næsten alle Borgerne havde Skuder, enkelte af de rige indtil 2-3 Fartøjer; de fattige klagede over, at de rige tiltvang sig Overførselen af dem, der skulde betale, medens de selv maatte sejle med dem, der havde Kongens Pas og skulde frit over; det befaledes derfor, at begge Slags Overførseler skulde gaa efter Tur. 1570 fik Færgefolkene Bef. til altid at anløbe Dragsminde (Dregisminde) og ikke landsætte Folk i Hofminde Havn (1620 Haarsminde), hvorfra Folk med stort Besvær og undertiden med Livsfare maa passere to dybe Vejler, før de kan komme ind i Byen. Byen har ikke været rigtig Købstad efter de gældende Regler, for 1555 fritoges Indb. for „den store Told“, naar de udførte Heste og Øksne, som de havde benyttet til eget Avlsbrug, samt af eget hjemmefødet Kvæg, „ligesom andre Bønder i Laaland“, men af Staldøksne eller andre Varer skulde de give Told „som andre Købmænd“, og ved Kongebr. af $\frac{24}{8}$ 1557 blev det i Anl. af, at Indb. havde beklaget sig over, at de maatte svare Afgift baade som Borgere og Bønder, bestemt, at de, som giver Landgilde m. m., skulde fritages for borgerlige Tynger (Bidr. til Skibes Udrustning), men de, som driver Købmandsskab, skulde svare til al Tyngse som Købstadmænd. 1555 blev Byen autoriseret som Udførselssted for Heste, Øksne og Fæ til Tyskland, sammen med Assens, Kolding og Ribe, og 1567 befaledes det, at der fra Laaland kun maatte udskibes Staldøksne i R. og Nakskov. Der var til Tider meget stærk Trafik gennem Byen; 1582 fritoges Indb., der har stor Besværing af Rejsende, i den Anl. for at gøre Nævn, Tov og Dommered; 1572 havde Sognepræsten Jac. Jacobsen endog maattet fortrække paa Gr. af, at man ønskede en Mand af større Lærdom, der kunde være Tolk for de mange udlændiske, der skulde beforders gennem Byen. Dragsminde Havn nedlagdes, som nævnt, 1749, efter at den omtrent var tilsandet, og Toldhuset bortsolgtes (i senere Aar er der her fundet Rester af Munkestensbygninger, formentlig Toldbygningen), medens Toldstedet henlagdes til Rødby. Allerede forinden var Kramnesse (Kramnisse, Kramnitze, men ældst — 1727 — kaldet Kramnæs) blevet Afløser. Det var særlig Skippere og Fiskere fra Ærø og Als, der begyndte at benytte denne Havn og herfra drev betydelig Smughandel til Skade for Byen. Først 1755 bliver Havnen autoriseret, og der oprettes Toldkontrol. Kramnesse Gab blev dog lukket 1862 ved Forsøg paa Inddæmning af Fjorden, men atter aabnet af Stormen 1863; ved Anlægget af Kystdiget 1873-76 lukkedes det paa ny, og der anlagdes en lille Fiskerihavn udenfor Diget; denne blev udgravet 1905, men er igen tilsandet. Nogen anselig By har Rødby dog ikke været; Arent Berntsen siger 1656, at R. for kun ansaa som en fornem Landsby, men at den nu gemenligen regnes for Købstad; 1776 kaldes den „denne over alle uanselige Købstad“, og endnu 1833 karakteriseres den som mere lignende en Landsby, da de fleste Huse var straatakkede. Byen havde oprindl. ingen Borgmester og Raad, og havde Byfoged fælles med Maribo lige til 1792; først under Fr. VI adskiltes ved Fattigdistrikternes Ophævelse Rødby fra Ringsebølle i verdsl. Henseende og fik Borgerraad, medens By- og Herredsfogeden blev kongevalgt Borgmester. — 1551 brændte største Delen af Byen, og Kongen havde Planer om at faa den flyttet nærmere til Stranden, hvad Borgerne modsatte sig. I Aug. 1774 brændte over Halvdelen af Byen, hvorved ogsaa det af Bindingsværk opførte Raadhus med hele Arkivet gik tabt. Ved Stormfloden $\frac{10}{11}$ 1694 led Byen saa meget, at Borgerne søgte om Skattelettelse, og $\frac{18}{11}$ 1872 var Byen ganske oversvømmet, kun Kirken og 2 Huse gik fri. — Byens lille Latinskole blev nedlagt 1740, den laa ved Østenden af Kirkepladsen. — 1632 flyttedes Taagerup og Sædinge Markeder til Rødby.

I det 20. Aarh. har Byen haft en sjælden Opblomsring (der dog for Tiden er afløst af økonomiske Krisetilstande, se p. 50). Paa de forhen ubeboede Strækninger paa Fællandet er opvokset en ny, moderne By i Forbindelse med Havenanlægget. Samtidig med Havnens Paabegyndelse eksproprierede Staten 74 ha indenfor Havnen, for at Bebyggelsen kunde foregaa efter en bestemt Plan. Det er Laalands bedste

Havn, og nye Jærnbaneanlæg til Nysted og Nakskov har tilvejebragt Mulighed for dens Benyttelse i større Udstrækning. Havneanlægget er sket med den Mulighed for Øje, at der senere vil komme Færgeforbindelse med Femern, hvorved Byen vil kunne blive et Knudepunkt paa en Hurtigrute fra Skandinavien over Rødby-Femern-Lybæk-Hamborg og paany vil kunne komme til at indtage en lignende Stilling som i 16. 17. Aarh. som Trafikby.

I sidste Menneskealder er foregaaet store Inddæmningsarbejder. Allerede ved kgl. Res. af 1857 (fornyet 1861 og 1867) blev der meddelt Konsul A. Hage Koncession paa at inddæmme og tørlægge største Delen af Rødby Fjord mod en Erstatning paa 15,000 Rdl til Kommunen for Afsavn af Sejlds paa Fjorden og Udhavnen Kramnesse. Hage overdrog Koncessionen til Englænderen Sir Morton Peto, der 1862 opf. en Dæmning ved Kramnesse og begyndte Udtømning af Fjordvandet, men 1863 brød Stormen igennem. Efter Anlægget af Statsdiget 1873-76 er inddæmnet flere større Fjordarealer, saaledes af et Interessentskab af Lodsejere i Rødby, Gerringe og Nebbelunde, der har indtaget den inderste Del af Fjorden, senere Mellemnoret m. m., og der er jævnlig Planer fremme om en fuldstændig Udtørring af Fjorden, hvoraf endnu c. 1500 ha er tilbage, og som har Aflob til Havet gennem de selvvirkende Sluser ved Dragsminde og Kramnesse. De inddæmmede Arealer er meget frugtbare, men maa stadig holdes afvandede ved Pumpning; ved Lidsø Pumpestation hæves Vandet saaledes 3-4m; en Del af Jorderne er kultiverede.

Paa Markjorderne er en Jættestue (fredl.); flere er sløjfede i den nyeste Tid. — Ved Bindernæs findes en Skanse, aabenbart opkastet til Forsvar for Indsejlingen til Dragsminde Havn. I Matriklen 1664 omtales under Rødby en Gd. *Brunsgaard*, som er forsvunden, og i Matr. 1688 nævnes 4 Møller: Øster Peber Ml., Vester Ml., Rødhøj Ml. og Markeml. — Et Falkeleje skal ogsaa have været ved Byen; 1546 fik Oluf Over-skærer, Borger i Kbhvn., Brev paa Rudby Falkeleje i Laaland; Falkelejer var Steder, hvor Falkene byggede, og efterstræbtes af Falkefængerne til Brug ved Falkejagten.

Litt.: P. Petersen, Byen med de tre Havne, i Laal-Falsters hist. Aarb. 1915. — H. F. Rørdam, En Trolddomssag fra R. 1634, i Kirkeh. Saml. 2. R. IV p. 190.

Nysted.

1584.

Købstaden Nysted ligger i Musse Hrd. under 54° 39' 53" n. Br. og 0° 50' 38" v. L. for Kbhvn. — 11° 44' 2" ø. L. for Grw. — (beregnet for Kirketaarnet) ved Østkysten af en lille Vig, Nysted Nor, der skærer ind fra Østersøen, og som mod N. skilles fra en lille, næsten tilgroet Sø (Rørsø) ved en ganske smal Landstrimmel, ad hvilken en Lindeallé fører til Aalholm. Byen ligger særdeles smukt og efter laalandske Forhold ret højt, idet den er lejret paa Affaldet af det p. 3 nævnte Vandskel; højeste Punkt er ved Raadhuset, 13,2 m. Den ligger c. 13 km SV. for Nykøbing

og 15 km SSØ. for Saksøbing. Udstrækningen fra N. til S. er c. 1130 m, fra V. til Ø. er der mellem 190 og 500 m. Ad Nykøbingvejen kommer man ind i den mod S. løbende Hovedgade Adelgade, der gaar til Gammel- eller Gaasetorv og fortsættes i Fiskergade; den anden større Gade er Bagstræde og dens Fortsættelse Østergade, der gaar parallelt med Adelgade. Af Tværgader nævnes Jærnbangegade, der mod V. fortsættes i Slotsgade og Alléen til Aalholm. Byen har i den sidste Tid udvidet sig noget mod Ø. omkring Banegaarden. Der findes ikke mange gamle Bygninger.